

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 1, Mart/March 2025]

Gülnaz ÇETİNKAYA

<https://orcid.org/0000-0002-5099-394X>

Doç. Dr.

gctinkaya@hacettepe.edu.tr

Hacettepe Üniversitesi

<https://ror.org/04kwvgz42>

Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Gelinin Otobiyografik Belleği Bağlamında Kına Türkülerinde Hafıza, Mekân ve Geçmiş

*Memory, Space And The Past in Henna Folk Songs Relate
to The Autobiographical Memory of The Bride*

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 19.01.2025

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 09.03.2025

Yayın Tarihi | *Date Published*: 20.03.2025

Atıf | *Citation*

Çetinkaya, G. (2025). Gelinin Otobiyografik Belleği Bağlamında Kına Türkülerinde Hafıza, Mekân ve Geçmiş. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(1), 308-327. <https://doi.org/10.34083/akaded.1623240>

Çetinkaya, G. (2025). Memory, Space And The Past in Henna Folk Songs Relate To The Autobiographical Memory Of The Bride. *Journal of Academic Language and Literature*, 9(1), 308-327. <https://doi.org/10.34083/akaded.1623240>

Makale Bilgisi | *Article Information*

Değerlendirme <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir <i>Article does not require an Ethics Committee Approval.</i>
Etik Bildirim <i>Complaints</i>	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı Yes – iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright&License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International</i>

© Gülnaz ÇETİNKAYA | Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International

Öz

Otobiyografik bellek, bireyin kendi yaşamındaki olayları hatırlaması olarak tanımlanmaktadır. Bu belleğin içeriğini kişisel deneyimler, nesne, zaman ve kişi etkileşimine dair olaylar oluşturmaktadır. Yaşam dönemleri, otobiyografik belleğin en önemli bilgi kaynağıdır. Bireylerin deneyimlerini şekillendiren sembolik anlamlarla yüklü bu dönemler insan, nesne ve mekân ilişkisinin çözümlenebileceği, bireysel ve kültürel hatırlamaların en yoğun gerçekleştiği zaman dilimleridir. Arnold Van Gennep, bireyin hayatında önemli etkiler bırakan bu dönemleri “geçiş dönemleri” olarak adlandırmıştır. Geçiş dönemlerinin en önemli özelliği fizyolojik değişimlere dayalı olmasıdır. Fizyolojik değişimlerin ve dönüşümlerin yarattığı etkiler ise psikolojiktir. Hayatın önemli dönemlerinde başlangıçlar ve sona erişlerin yarattığı travmatik etkiler, kültürel yapının denge temeline dayalı öğretisi ve uygulamalarıyla azaltılır. İnsan hayatındaki önemli yaşam dönemlerinden biri de evlenmedir. Evlilik, bireyin bir aşamadan başka bir aşamaya geçişini sağlayan önemli eşiklerden biridir. Bu eşikten geçiş belirli ritüellerle gerçekleşmektedir. Bunlardan biri kına gecesi ritüelidir. Kına gecesinde sembolik anlamlarla yüklü pek çok uygulama geçmişten günümüze aktarılmaktadır. Bu gecenin ayrılmaz unsurlarından biri de “kına türküleri” dir. Kına türkülerinde gelin olan genç kızın hayat hikâyesine, anne ve babasının evinden ayrılmasının yarattığı hüzne yer verilir. Bireyin doğup büyüdüğü yerler, anıları, yaşadığı olaylar türkülerde yüzyıllar boyunca dilden dile dolaşır. Türküyü söyleyen ve dinleyen her kadın, türkülerde kendi geçmişine ve yaşamına dair bir şeyler bulur. Böylelikle kına türküleri, kadınların kendi yaşamına dair olayları hatırlatan otobiyografik bellek ve deneyim anlatılarına dönüşür. Bu çalışmada Sivas Şarkışla Emlek yöresine ait, bölgede “baş övme havası” olarak da adlandırılan kına türkülerinden yola çıkılarak otobiyografik belleğe dair tespitlerde bulunulacaktır. Metin merkezli yaklaşımla, imge çözümlemesinin yapılacağı çalışmada kına türkülerinde otobiyografik bellek kodlamalarına dair çözümlenmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Otobiyografik bellek; hafıza; kına türküsü; kadın; geçmiş.

Abstract

Autobiographical memory is the recollection of events in one's life. The content of this memory consists of personal experiences and events related to objects, time and personal interactions. Life stages are the most important source of information in autobiographical memory. These periods, which are loaded with symbolic meanings that shape the experiences of individuals, are the periods where the relationship between people, objects and space can be analyzed and where individual and cultural recollections are most intense. Arnold Van Gennep called these periods, which leave important effects on the individual's life, “transition periods”. The most important feature of transition periods is that they are based on physiological changes. The effects of physiological changes and transformations are psychological. The traumatic effects of beginnings and endings in important periods of life are reduced by the teachings and practices of the cultural structure based on balance. One of the important life stages in human life is marriage. Marriage is one of the important thresholds through which an individual passes from one stage to another. Crossing this threshold is realized through certain rituals, such as the henna night ritual. This ritual, with its henna folk songs, plays a significant role in reducing the traumatic effects of life transitions. One of these is the henna night ritual. Many practices loaded with symbolic meanings

on the henna night have been passed down from the past to the present. One of the inseparable elements of this night is "henna folk songs". Henna folk songs include the life story of the young girl who becomes a bride and the sadness caused by the separation from her parents' home. The places where the individual was born and raised, her memories, and the events she has experienced are passed down for centuries in folk songs. Every woman who sings and listens to folk songs finds something of her past and life in them, connecting them to their past in a nostalgic way. In this way, henna folk songs turn into autobiographical narratives of memory and experience that remind women of the events of their own lives. In this study, autobiographical memory will be determined based on the henna folk songs of the Sivas Şarkışla Emlek region, which are also called "head praise air" in the region. In the study, where image analysis will be made with a text-centred approach, an analysis of autobiographical memory coding in henna folk songs will be made.

Keywords: *Autobiographical memory; memory; henna ballad; women; past.*

Giriş

Kültür, insanın dış dnya ile etkileşiminin sonucunda ortaya çıkan maddi ve manevi yaratımlar bütünüdür. Bu etkileŐim neticesinde farklı kuşaklar; yaŐantılarını, deneyimlerini, bilgilerini ve duygularını yüzyılların otesine taŐır. Bireyin ve toplumun kendi dışındaki dünyayı anlama ve anlamlandırma çabasının kültürel ifade biçimini yeme-içme, giyim-kuŐam kültüründe, mimaride, el sanatlarında vb. pek çok alanda görmek mümkündür. İnsanoğlunun yaşadığı çevreye adapte olma biçimlerinin tezahürleri sadece maddi kültür ürünlerinde değil, aynı zamanda duygularını, düŐüncelerini aktarmak için yarattığı edebî eserlerde de görülür. Yüzyıllar boyunca sözlü kültür ortamında edebî ürünlerin yaratıcısı ve anlatıcısı olan insan, kendi döneminin tanıklığını yapmanın yanı sıra bireysel yaşam deneyimlerini de yarattığı eserlerle aktarmıŐtır. Sözlü kültür ortamının dinleyicisi ise üretilen edebî eserlerde varoluşunun anlamsal kodlarını, ait olduğu kültürün derin anlamlarını, imgelem ve yaratım Őekillerini tanımıŐ, kültürel belleğinin ortak duygu ve düşünce biçimlerinde geçmiŐi hatırlamış, Őimdiyi anlamlandırmıŐtır. Bu bağlamda insan sözüyle, diliyle, çalıŐmasıyla, biçimlendirme gücüyle bu edebî ürünlerin yaratıcısı olduğu gibi aynı zamanda bu ürünleri anlayan, verimlendiren ve değerlendiren olmuŐtur (Uygur, 2016, s. 14). Edebî yaratımlar, bireyleri ortak duygularda bir araya getirmenin yanı sıra toplumsal çatıŐmaları, çeliŐkileri ve kaygıları azaltmanın da önemli bir ifade aracı olmuŐtur. Yüzyıllar boyunca "ritüeller, mitler, hikyeler, tabular" eliŐki ve gerilimleri ortaya kaldırmaya çalıŐmıŐtır (Saydam, 2013, s. 148). Mitler ve hikyeler insanın doğada anlam veremediği pek çok Şeyi anlamlandırma çabasını aktarırken, ritüeller ise bireyin yaşadığı topluma aitlik hissi kazandıran, grup ve toplum kimliğinin sürekliliğini sağlayan, inanç temelinde dayalı mekanizmalar olarak anlatuların toplumsal yapı içinde yaŐamasını sağlayan ortamları yaratmıŐtır (Assmann, 2015, s. 99). Bu bağlamda edebî yaratılarda her söylem ve ifade biçimi, kendinden önceki dönemlerin ortak mutluluklarını, sorunlarla baŐedebilme yöntemlerini ve becerilerini de kendinden sonraki kuŐađa aktarmıŐtır. Böylelikle kültürel yaratılar "deneyimleri ŐekillendirmiŐ ve ona bir anlam vermiŐtir"

(Saydam, 2013, s. 157). Bireylerin deneyimlerini şekillendiren belirli dönemler vardır. Arnold Van Gennep; doğum, düğün ve ölümden oluşan bu dönemleri “geçiş dönemleri” olarak nitelendirir. Geçiş dönemlerinde, insanların hayatlarında önemli değişimler meydana gelir. Bu nedenle bireyler, ürettikleri pek çok kültürel yaratımla kaotik durumu kozmosa çevirmeye çalışır. Değişimlerin yarattığı kaotik durumlar törenlerle, ritüellerle kontrol altına alınır. Böylelikle toplum ortak duygu ve düşüncelerde bir araya gelir, bilinmezliklerin yarattığı kaotik durumlar ortadan kaldırılır, psikolojik rahatlamalar gerçekleşir. Arnold Van Gennep, geçiş dönemleri içinde özellikle evlenmenin toplumsal kategoride en önemli değişimi içerdiğini ve bu durumun ayrılma ritleriyle ilişkili olduğunu belirtir (Gennep, 2022). Evlilik, toplumsal yapıda pek çok ritüellerle ilişkilendirilen önemli bir geçiş dönemidir. Özellikle evlilik öncesi gerçekleştirilen kına gecelerinde bu ritüeller yoğun bir şekilde görülür. Kına ritüeli kültürel belleğin anlam yüklü sembollerine doludur. Bu gecenin ritüelistik göstergeleri giyimden, aksesuarlara (bindallı, tozak, ayna, tüy, mum vb.), kıyafetlerin renklerinden (kırmızı, yeşil örtü), kalıp sözlere kadar önemli sembolik anlamlar taşımaktadır. Kına gecesinde kına yakma ritüeline eşlik eden en önemli unsur ise kına yakma/baş övme türküleridir. Kına yakma/baş övme türkülerinde gelinin doğup büyüdüğü evden ayrılmasının yarattığı hüzne yer verilir. Bu türkülerde ana/baba evinden ayrılık; “gitme, sılayı terk etme, koyup gitme” gibi birtakım eylemlerle, ayrılan mekâna ve kişilere dair metaforik kodlamalar anlatılır. Bu özellikleri ile kına türkülerini, kadının otobiyografik belleğine dair unsurları barındırmaktadır. Türkülerde kadının geçmişine ve yaşamına dair hatırlama biçimlerini, değişen yaşamına ilişkin toplumun beklentilerini görmek ve yorumlamak mümkündür.

Bu çalışmada örneklem olarak Sivas Şarkışla Emlek yöresi kına türkülerini seçilmiştir. Sivas Şarkışla Emlek bölgesi Şarkışla'nın kuzeybatısında Kızılırmak vadisinde Yıldızeli ile Akdağmadeni arasında kalan alandır (Kaya, 1998, s. 142). Bu bölge zengin bir folklorik yapıya sahiptir, özellikle âşıklık geleneği ile tanınmaktadır. Türk müzik kültürü bakımından önemli yerinden dolayı araştırmanın örneklemini bu bölgeden seçilmiştir. Ayrıca kına gecesine ait ritüeller ve kına türkülerini de bu bölgede yaşatılmaya devam etmektedir. Çalışmada bölgeye ait kına türkülerini örnekleminde kadın ve doğa ilişkisi, kadın söylemindeki metaforik kodlamalar, kadının yaşadığı yerden ayrılışının trajik öyküsü, otobiyografik bellek araştırmaları bağlamında metin merkezli bir yaklaşımla değerlendirilecektir.

1. Hatırlama ve Sözlü Kültür Geleneği

Bellek ya da hafıza, pek çok araştırmacı tarafından ele alınmış konuların başında gelmektedir. Özellikle nöroloji, psikoloji ve sosyoloji alanında araştırma yapanlar konuya dair önemli veriler ortaya koymuşlardır (Adams & Kenneth, 2008; Annis, 1980; Anscombe, 1981; Bernecker& Bogart, 2015; Boyer, 2009). Bu araştırmalarda, toplumsal ve bireysel pek çok faktörün bilgiyi edinme, hatırlama, unutma gibi süreçleri etkilediği belirtilmiştir. Bellek, edinilen bilginin akılda tutulması ile ilgili çok aşamalı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Algin & Satıcı, 2021, s. 15). Bu süreç, insanoğlunun dünyaya ve kişisel geçmişine dair bilgiye sahip olması, bireysel kimliklerini ve diğer insanlarla olan

bağlarını güvence altına alması bakımından önem taşıtmaktadır. Literatürde duysal, kısa süreli, uzun süreli, açık, örtük, epizodik, semantik, işlemisel bellek gibi farklı bellek türlerinden bahsedilmektedir (Adams & Kenneth, 2008; Annis, 1980; Anscombe, 1981). Bu tasnif ve sınıflandırmalar, belleğin bilgiyi kodlama, anlamlandırma, ilişkilendirme ve hatırlama vb. gibi çok işlevli yapısını ortaya koymaktadır. Deneyimleri hatırlama, tanıma, öğrenme ve bilgiyi kullanmaya dayalı kompleks süreçte bilgilerin belleğe kaydedilmesi önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Conway vd. yaşantıların belleğe iki Şekilde kaydedildiğini belirtmiştir. Bunlar, “yaşantının sözel ve sözel olmayan” kayıtlardır. Yaşantının sözel olmayan kayıtlarını sesler, kokular, tatlar, dokular, hisler, duygular oluşturmaktadır” (Sarp & Tosun, 2011, s. 450). Sözel olmayan kayıtlar, bireyin dış dünyaya dair bilgi edinme sürecinde duysal algıların rolü ile ilgilidir. Algılar, bireyin dış dünyaya açılmasının, en önemli unsurudur. Bu nedenle bireyin yaşam deneyiminde ilk öğrenmeleri algısaldır. Algılanan unsurlar zaman içinde, dil gelişimi ve yeni öğrenmelerle kavramsal sembolik anlamlar kazanmaktadır. Böylelikle “zne dış gerçeklikle ilişki içinde i gerçekliğini oluşturmaktadır. İ gerçekliğin oluşmasında özne–nesne ilişkisi, birliktelikleri ve karşılıklı etkileşimleri” belirleyici olmaktadır (Saydam, 2013, s. 44).

Algılanan unsurların sembolik anlamlar kazanmasında kültürel yaşantı ve etkileşimler de önemlidir. Böylece birey, dış dünyanın nesnelere ve bunların i dünyasında yarattığı etkilerle öğrenir, hatırlar, yaratır ve yarattıklarıyla birikimlerini kendinden sonraki kuşaklara aktararak varoluşunun kodlarını yüzyılların ötesine taşır. Bu bağlamda yaşantının sözel kayıtları kadar sözel olmayan kayıtlarına yönelik hatırlama biçimlerini sözlü kültür ortamlarında görmek mümkündür. Özellikle ritüelistik pek çok uygulamada, duysal unsurlar ön plana çıkmaktadır. Ritüellerin çoğunda kullanılan duysal ögeler “koku, tat, işitme” olarak görülmektedir. Koku ile ilgili pek çok uygulama, “temizlenme, arınma, negatifliklerden uzaklaşma” gibi toplumsal söylemin Őifahi tarafını vurgulayıcı ifadelerle yaşatılmaktadır. Çok eskiden beri bu unsurun, dini törenlerde kutsalla bağ kurma noktasında önemli bir rol oynadığı da düşünülmüştür. Kokulu nesnelere, özellikle geçiş dönemleri ile uygulamalarda çokça kullanılmıştır. Anne ve bebeği nazardan korumak için adaçayı ve zerlik yakmak, nişan sepetinin içine lavanta, karanfil gibi güzel kokulu bitkiler koymak, evlilik töreninde gelin ve damadın giysisine ıslak karanfil asmak, ölüm ile ilgili uygulamalarda mevtanın yıkama suyuna lavanta-gl suyu koymak vb. gibi uygulamalar kokunun ritüellerdeki yeri ve önemini ortaya koymaktadır (erikan, 2020, s. 399-400). Özellikle keskin kokuların insan duygularında uyandırdığı etkiler olduğu fazladır. Algısal olarak belleğe işlenen bu kokuların bazıları toplumun koruyucu, nlem alıcı davranışlarının (zerlik otununun kokusuna zehirli hayvanların gelmemesi gibi) sonucu olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra bazı çalışmalar da koku ve hatırlama arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Rachel, beyindeki koku alanı, amigdala-hipokampus kompleksiyle, yani duygusal belleğin nöral alt yapısıyla doğrudan sinaps yapması bakımından duygular arasında yegane olduğunu (2002, s. 21,32) belirtmektedir.

Ritelistik uygulamalarda sadece koku unsuru değil aynı zamanda tat ve işitme ile ilgili de pek çok Őey kullanılmaktadır. Türk kültüründe süt, hayvan yağı, arakı, tatlı, çay vb. pek çok yiyecek ve içecek ritüellerin önemli unsurlarındandır. Tat ve kokunun yanı sıra

özellikle şaman ritüellerinde ses de önemli bir uyarıcı olarak görülmektedir. Şaman törenlerinde kullanılan koboz, davul, çingirak, zil ve şarkılar ritüellerin ayrılmaz bir parçasıdır. Her birinin ritüelde önemli işlevleri bulunmaktadır (Hoppal, 2021, s. 47-48). Böylece ritüelistik eylemlerde şamanlar; hem algıların uyandırıldığı güçlü etkilerle bireyleri duygusal olarak etkilemenin yollarını bulmakta hem de algıların yarattığı ortak duygularda (acı, tatlı ve bunların duygusal çağrışımları hüznün ve mutluluk gibi) insanları bir araya getirmektedir.

Sözlü kültür ortamında her ne kadar kolektif bellek ön plana çıksa da, bilme, yaratma ve hatırlama süreçlerinde bireysel hafıza da önemlidir. Sözlü kültür geleneğinin kültür aktörleri, gelenekten devraldıklarını hatırlama ve aktarmada olduğu kadar yeni yaratımlarıyla geleneği devam ettirme konusunda da önemli rollere sahiptir. Örneğin Orta Asya kültür geleneğinin önemli kültür aktörlerinden biri olan şamanlar özel hafıza tekniklerini kullanarak pek çok şeyi zihinlerinde tutarlar. Şamanlar “limbik sistem ve alt beyin yapıları arasındaki bağlantıları yoğunlaştırır ve bu bütünleştirici yavaş dalga deşarjlarını frontal beynin içine yansıtır. Bu bütünleştirici dinamikler dikkati, öz farkındalığı, öğrenme ve hafızayı geliştirirler” (Winkelman, 2015, s. 80). Bu bağlamda hem kültürel kodlamalar hem de nörolojik teknikler şamanın yaşama dair pek çok bilgiyi hatırlamasını ve aktarmasını sağlar. Şamanın toplumsal yapıdaki saygın rolünü belirleyen de bildiklerini zihninde tutması, aktarması ve bunu farklı ortamlarda işlevsel amaçlarla kullanabilmesidir. Sözlü kültür ortamında bireyi bilge durumuna getiren de budur.

Sözlü kültür ortamında sadece şamanlar değil, masal ve hikâye anlatıcıları, âşıklar vb. de hafızayı etkin kullanan kişilerdir. Masal anlatıcısı, Sanders’ın da belirttiği gibi toplumun hayatta kalmak için ihtiyaç duyduğu her türlü bilgiyi anlatı biçimine dönüştürdüğü için saygın bir yere sahiptir. O, anlatılarında “ritüelleşmiş sözleri” kullanır. “Ritüelleşmiş söz, sözcüklerin sabit bir sırayı izlediği bir ritüel gibi biçimsel olarak tekrar edilebilir geleneksel dilde bulunmaktadır” (2019, s. 19) Âşıklar için doğaçlama söylemek sanattaki ustalığı ve hüneri ortaya koyabilmenin bir ölçütüdür. Her ne kadar yazılı ve elektronik kültür çağında olsak da âşıklık geleneğinde ustalığın ölçütü irtical söyleyebilme özelliğidir. Atışmalar, leb değmez ve muamma çözmek için iyi bir hafızaya ihtiyaç vardır. Böylece sözlü kültür ortamında birtakım bilgilerin akılda kalmasının yolu da onu “anımsanabilir” hâle getirmekten geçmektedir. W. Ong, sözlü kültür geleneğinde düşüncenin ritmik, dengeli tekrarlar, kalıp ifadelerle hatırlanabileceğini belirtir. Düşüncenin belli izleklere yerleştirilmesi ve bellek sistemleriyle iç içe olması da önemlidir (2007, s. 50).

Sözlü kültür ortamında yaratılan edebî ürünlerde bireysel deneyimler kadar kültürel öğeler de hatırlatılır ve aktarılır. Sözlü kültürün edebî yaratılarında dış dünyanın gerçeklikleri genellikle görsel bir imge hâline getirilir. Erzen’e göre “Algının sonucunda oluşan imgelem, nesneden bağımsız değildir. Bu açıdan herhangi bir temsil-ki buna sanat da dâhildir- nesneden bağımsız değildir ve bir şekilde temsilin kavranması gerçeğin bilinmesiyle ilgilidir” (2020, s. 37). Bu bağlamda sözlü kültür ortamında bireyin kendi dışındaki dünyada algıladıkları imge yaratımının temel unsurlarını oluşturmaktadır. İmgeleştirme sözlü kültür ortamında dünyayı anlamının ve buna dair kavramları

hatırlanır hâle getirmenin bir unsurudur. Eliade'ye göre imgeleme dünyayı btnlg içerisinde görmeye olanak sağlar (Aktulum, 2021, s. 229). Bu nedenle mitoloji her ne kadar insanın doğaya karşı korkularını, merakını ve bilinmezliklerini olağanüstü varlık ve nesnelere hikâyeleştirse de mitlerin "figüratif anlamı gerçeğe yönelik bir içerik üzerine kurgulanmıştır" (Aktulum, 2021, s. 228). Bu gerçekliğin aktarımında ses kadar anlatının görsel boyutu da ön plana çıkar. Anlatılanlar performans boyutunda teatral hâle getirilir. Bu şekilde görsellik de söz ögesine eklenmiştir olur. Sesteki iniş çıkışlar da duyguların aktarımına vesile olur. Sözlü kültür geleneğinde söylemi görsel boyuta taşıyan canlı bir anlatım vardır. Doğa bu görselleştirmenin en önemli unsurlarından biridir. Görme, edebî esere hem ontolojik hem de estetik bir değer katar (Tunalı, 1971, s. 112). Böylece sözlü kültür ortamında anlatılanlar, dinleyenlere kim olduklarını ve inandıkları şeyleri hatırlatır ve topluluk üyelerini birbirine bağlar (Sanders, 2019, s. 159). Sözlü kültürde hatırlama geçmiştir dair bellekte kalanların dile ve performansa yansıyan söylemleri ve gösterimlerine dayanmaktadır. Kendinden nceki dönemlerin söylemlerini belleğinin derinliklerine sözlü anlatılarla kodlayan insan, yaşıadıklarını, algıladıklarını ve deneyimlediklerini bireysel söyleminin bir parçası hâline getirir. Böylelikle kültürel bellekten devraldıklarıyla kendi dönemini anlamlandıran ve bu anlamlandırma temelinde yenilikler üretebilen durumuna gelir. Bu bağlamda sözlü kültür ortamında hatırlama insanın hem kültürel hem de bireysel varoluşunun tezahürü olur.

2. Otobiyografik Bellek ve Kına Türküsü/Baş vme Havaları

Otobiyografik bellek "kişinin kendi yaşamını oluşturan, kendi benliğiyle ilgili olayları hatırlaması" olarak tanımlanmaktadır (Gülgöz, 2018, s. 14). Tulving'e göre otobiyografik bellek, kişisel semantik bilgiler ve epizodik bilgilerden oluşur. Ona göre epizodik bellek, anısaldır. Bu bellekte olaylar yer ve zaman bilgisiyle saklanır, semantik bellek ise dünya hakkındaki bilgilerin saklandığı yerdir (2002, s. 1-25). Bu bağlamda bireyin yaşamı, deneyimleri, gördükleri ve öğrendikleri otobiyografik belleğin içeriğini oluşturmaktadır. Benlik-Bellek Sistem Modeline göre benliğin sosyal ve kültürel yönleri ve yaşam dönemleri otobiyografik bellek için oldukça önemlidir. Bu sisteme göre otobiyografik bilgi belleğinin önemli bir kısmını yaşam dönemlerine özgü olaylar şekillendirmektedir (Uzer, 2018, s. 56). Yaşam dönemleri ve bu dönemlerde bireylerin yaşadığı olaylar otobiyografik hatırlamaların önemli referans çerçevesini oluşturmaktadır. Sözlü kültür geleneğinde otobiyografik hafızanın izlerini insan yaşamını şekillendiren  önemli geçiş dönemi olan doğum, evlilik ve ölümde görmek mümkündür. Yenilik, değişim, dönüşüm, farklılık temelinde dayalı bu dönemler bireylerin yaşamında önemli izler bırakmaktadır. Bunların yarattığı değişim, dönüşümler neticesinde "kişiyi kutsamak, kutlamak ya da bu dönemlerde yoğunlaştığına inanılan tehlike ve zararlı etkilerden korumak" amacıyla pek çok inanç, tre, ayin ve uygulama gerçekleştirilmektedir. Çünkü bu dönemlerde kişiyi güçsüz ve zararlı etkilere açıktır (Yeşil, 2014, s. 119).

Türk kültüründe evlenme önemli bir geçiş dönemidir. Bu dönemde diğer dönemlerde olduğu gibi pek çok ritüelistik uygulama yapılır. Evlenmeye doğru giden sreerde kız isteme, söz, nişan, kına vb. kültürün farklı göstergesel anlamlarına dayalı uygulamalar

gerçekleştirilir. Özellikle evlilik öncesi kına gecesinde ritüelistik pek çok uygulamaya yer verilir. Kına yakmak, kırmızı ve yeşil örtüler, ateş kına ritüelinin önemli sembolleri arasında yer almaktadır. Kına türküleri de bu gecenin ayrılmaz bir ögesidir. Bu nedenle Boratav (2016, s. 189), Özbek (1975, s. 85) ve Yakıcı (2007, s. 211-239) bu türküleri, “tören türküleri” başlığı altında değerlendirmektedir. Evliliğe geçiş törenlerinde kadını ağlatmak için söylenen bu türküleri kına ağdı, gelin ağdı, ağıt havası, gelin ağlatma havası, gelin savusu, gelin türküsü, gelin yası gibi isimler de verilmektedir (Şenel, 1988, s. 472-473). Araştırmanın yapıldığı Sivas Şarkışla Emlek bölgesinde ise bu türküleri, “baş övme havaları” olarak da adlandırılmaktadır. Geline kına, bu türküleri eşliğinde yakılır, türküleri icra edenler kadınlardır. Türküler, doğup büyüdüğü evden ayrılan kızın duygularına tercüman olurken orda bulunan pek çok kadın da bu türkülerde kendi gençliklerini ve anne, baba evinden ayrılışlarını hatırlar. Anlatıda duygu yoğunluğunu artıran türkülerin sözleri ve türküyü seslendirenlerin acı ve lirizm yüklü söyleyiş tarzıdır. Özellikle Emlek yöresinde enstrüman olmadan sadece kadın sesine dayalı bu söyleyiş tarzı hüznün duygusunu daha da artırmaktadır. Mirzaoğlu’nun da belirttiği gibi “aynı kültüre mensup bireylerin icrada ses davranışlarını belirli bir modele uydurmaları bir anlaşma, ittifak unsuru” olmaktadır (2001, s. 85). Kına türkülerindeki ses uyumundaki amaç gelini ağlatmaktır. Çünkü gelin kına gecesinde ne kadar çok ağlarsa evliliğinin o kadar mutlu geçeceğine inanılır (Ekici, 1997, s. 132). Bu nedenle türkü sözlerinde kader ve baht konuları ön planda tutularak, geçmiş ve gelecekle ilgili duygular ele alınır (Kaya, 2004, s. 199). Birey, bu türküleri her dinlediğinde veya söylediğinde geçmişe ve bugüne dair pek çok duyguyu yeniden yaşar. Bu bağlamda kadınları ortak duygularda bir araya getiren söylemleri kına türkülerinde görmek mümkündür. Kına gecesinde baş övme türkülerini dinleyen her kadın, kendi geçmişine gider, kendi yaşadıklarını hatırlar ve doğduğu yerden ayrılırken hissettiği duyguları yeniden yaşar. Böylelikle türkü, orada bulunan her kadına kendi otobiyografik hikâyesini hatırlatır. Bu hikâyeleri hatırlamanın tezahürü çoğunlukla hüznün ve gözyaşı olur. Gözyaşı, ortak bir deneyim temeline dayalı duygudaşlığın sembolik bir ifadesidir. Çünkü “geçmiş yaşantıların bilinçaltında edindiği yer, hüznü beraberinde getirmektedir. İnsanın doğduğu, büyüdüğü, ortak değerleri paylaştığı ailesinden ayrılması da bu hüznün nedenleri arasındadır (Fidan, 2018, s. 282). Evli kadın yıllar önce aynı durumu yaşamıştır, türkülerde kendi yaşadıklarını hatırlamış ve türkülerin hissettirdikleriyle gelin olacak genç kızla duygu ortaklığı yapmıştır. Türküde geçen her bir ifade bu duygusuna gönderme yapar. Bu durum deneye derinlik ve anlam katar.

Otobiyografik bellek travmatik anı türlerini de içinde barındırır (Erdal, 2024, s. 31). Kına türkülerinde mekândan kopuşun göstergeleri travmatik ifade biçimlerine dönüşmektedir. “Sıladan ayrılma, koyup gitme, terk etme” gibi ifadeler travmatik bir ayrılışın söylemleri hâline gelmektedir. Genç kız, doğduğu büyüdüğü yerden evlenerek ayrılmakta ve bu fiziki ayrılığın yarattığı hüznün travmatik bir kopuşun ifade biçimlerine yerini bırakmaktadır. Bu bağlamda kına türküleri, ayrılığın yarattığı travmatik süreçlere dair kadının kendini ifade etme biçimidir. Türküleri söyleyen ve dinleyen kadın, belleğin derinliklerinde bireylerden ve aidiyet mekânlarından kopuşun ifade biçiminin kodlarını yüzyıllar boyunca aktarmaktadır. Bu özelliğiyle türküler gelin olmuş, olacak kadınlar arasında bir

"miras anlatıları" olarak ortak bir kolektif duygu biçiminin dışavurumunu sağlamaktadır. Önceki kuşaklar bu türkülerle kendi yaşanmışlıklarını hatırlar, şimdiki kuşaklar içinde bulunduğu durumu dışavurmak için bu türkülerini söyler. Böylelikle türküler kuşaklararası hatırlama ve ortak duyguları ifade etme aracı olmasının yanı sıra kadın kimliğinin de bir parçası hâline gelir. Böylelikle "kültürü bir kuşaktan diğere taşıyan türküler, 'zaman birleştirici' süreç içerisinde sadece kültürün bilgisini taşımakla kalmaz, aynı etkinlik etrafında bir araya gelen farklı kuşaklar arasında iletişimi de mümkün kılarak onları birbirine yaklaştırır, yakınlaştırır, birleştirir" (Mirzaoğlu, 2001, s. 80). Kına türküleri bu özelliğiyle farklı kuşaklar arasında empati duygusunu ön plana çıkaran ve ayrılığın yarattığı travmatik durumla ve yeni yaşama adapte olmanın yarattığı zorluklarla nasıl baş etmek gerektiğini anlatan bir tecrbe anlatısına dönüşmektedir. Çünkü deneyim sylemseldir ve gündelik yaşamın dillerine ve gündelik meknlerde üretilen bilgiye gömülüdür (Smith & Watson, 2001, s. 32). Deneyimin z anlatma esasına dayanmaktadır. Böylelikle nesiller boyunca kadınlar mücadelelerini, zorluklarını, toplumsal rollerini bu anlatılar vasıtasıyla kaydeder, vurgular ve aktarırlar. nemli bir eşikten geçen birisi geçtiği eşikleri unutmaz, eşikten geçişini tekrar hatırlar. Eşikten geçmenin yarattığı yeni duruma adaptasyonun zorluğu hatırlanırken yeni bir hayat düzenine geçişte enerji, g ve varoluş kodları aktarılır. Türkülerdeki deneyimler her söyleyişte bireyler tarafından kişiselleştirilen ve özel durumlara uyarlanabilen yapılara dönüşür. Böylelikle türkü bir kişinin her dinlediğinde kendi yaşamından izler bulduğu kendi deneyimlerinin hikâyesini hatırlatır. Bu hikyede kurgular ortaktır ama hikâye kişilerinin deneyimlerini bu kurgu içerisine yerleştirme biçimleri farklıdır. Böylelikle öznenin kendi hayatına ilişkin anlatımı başkalarının hayatları için de uyarlanabilir yapılar oluşturur.

3. Kına Türkülerinde Hatırlama Meknları ve Nesneleri

Kına türkülerinde hatırlamaların çoğu meknla ilgilidir. Çünkü "bellek, mekân algısının oluşturulma sürecinin ayrılmaz parçasıyken, mekân da anıların depolanıp erişildiği bir çeşit arşiv görevi görür" (Groh, 2019, s. 183). Bellek ve mekân arasındaki bu karşılıklı ilişki hatırlama süreçlerinde oldukça önemlidir. Çünkü dış dünyaya dönük bilgilerin çoğu meknlarla ilgili algılamalara dayalıdır. Aynı zamanda mekân "anıları güçlü biçimde canlandırabilir" (Groh, 2019, s. 194) ve "anılarla, deneyimlerle, algılarla, duyumlarla desteklenmiş bir mekân bellekle ilişkilendirilir, eşleştirilir, yönlendirilir, karşılaştırılır, kodlanır ve bireyin yaşam döngüsü içerisinde tekrar hatırlanmak için geri çağrılır" (zak ve Gökmen, 2009, s. 150). Mekân ve hatırlama arasındaki bu ilişki, insanın varoluşunun anlam kodlarını da yaratır. Mekân bireyin yaşantısında bir aidiyet, kimlik söylemini oluşturur ve kültürel ifade biçimlerini, davranışları, geleneksel üretim ve iletişim biçimlerini de belirler. Mekâna dair unsurlar metaforik olarak zamanı, toplumsal bağları ve statüyü ifade etmek için de kullanılır (Groh, 2019, s. 201). Kına türkülerinde hayatla ilgili anlatılanlar genellikle mekânda bırakılan izlere dairdir. Türkülerde açık meknlara daha fazla yer verilmektedir. Bu alanlar, kadının genellikle iş yaptığı, sosyalleştiği yerlerdir. Bunun yanı sıra doğulan yerin doğal güzelliklerini oluşturan yaylalar, dereler,

tepeler de türkülerde hatırlama mekânları olarak görülmektedir. Türkülerde mekân, aynı zamanda görsel imgelerin de sergilenme alanıdır. Aşağıda yer alan dizelerde mekâna dair kodlamalar “yayla” ve “yayla hayatı”na dair unsurlarla şu şekilde anlatılmaktadır:

Bizim yaylalar otlu olur
Sütü kaymağı tatlı olur
Biz de garip kıymetli olur

İşte koyup gidiyorum
Gidiyorum gidiyorum
Sılamı terk ediyorum.¹ (KK1)

Bu dizelerde göstergesel unsurlar manevi değerlerin anlam aktarımını yapmaktadır. Dörtlükte geçen “yaylanın otlu” olması bolluk ve berekete gönderme yapmaktadır. Özellikle evlilik ile ilgili ritüellerde bolluk ve bereketi çağrıştıracak darı, buğday ve nar gibi pek çok sembolik unsur kullanılır. Dörtlükte geçen “süt ve kaymak” dişiliğin bir göstergesidir. Bu bağlamda süt üremeyle ilişkilidir ve “ilk arketip besindir, anne özdenliğinin özüdür” (Aktulum, 2021, s. 440-441). “Yayla, ot, süt ve kaymak” kadının dişiliğinin ve doğurganlığının simgesel anlam kodlarını aktarmaktadır. Toplumun evlenen kadından beklentileri mekânda kodlanan unsurlarla aktarılmıştır. Evinden ayrı ve uzakta olan yeni gelinin kıymetli olması yönündeki temenni ise “garip” kelimesiyle iletilmektedir. Doğup büyüdüğü yerden ve ailesinden ayrılan kız “garip” olarak nitelendirilmektedir. Bu kelime kimsesizliğe, yalnızlığa ve korunmaya gönderme yapmaktadır. Bireysel ve toplumsal temenniler, garip olarak nitelendirilen genç kızın korunması ve kıymet verilmesine yönelik olumlu duygularla anlatılmaktadır. Bu bağlamda mekânın değişmeyen ve sabit yapısı, sıladan ayrılmanın yarattığı duyguların referans çerçevesini oluşturmaktadır. Mekân ve mekâna dair unsurlar ise türküyü dinleyen her kadın için müştereklik kazanmaktadır. Müşterek mekân sınırları olan “bir meta, çitlenmiş bir yer” değildir, sahiplenilerek ve paylaşılarak müştereklik kazanan bir yerdir (Stavrides, 2016, s. 109). Bu nedenle kına türkülerinde geçen her mekân kadının anlam yüklediği, deneyimlerini paylaştığı özel bir yere dönüşür.

Kına türküsünün diğer dörtlüğünde de mekân olarak “yayla” kullanılmaktadır. Burada yaylanın bolluğu ve bereketi çağrıştıracak başka bir özelliğinden şu şekilde bahsedilir:

Bizim yaylalar oluklu
Akar sülüklü, balıklı
Yarnısı mor belikli
Şurda bir kız allar giymiş² (KK1)

¹ Araştırma çerçevesinde bölgeye ait orijinal kayıtların olduğu videodan yararlanılmıştır. Aynı zamanda yörede söylenen türküler ile ilgili sözlü kayıtların yazarın kişisel arşivinde de yer almaktadır.
<https://www.youtube.com/watch?v=Ds5cjc-wsgY>

² <https://www.youtube.com/watch?v=Ds5cjc-wsgY>

Dörtlükte geçen “oluk, akmak ve balık” ifadelerinden yaylanın bol su kaynaklarına sahip yer olduğu anlaşılmaktadır. Burada “su” imgesi de bolluğu, bereketi, temizliği ve arınmayı sembolize etmektedir. Aynı zamanda akıp giden su hareketi ve zamanı ifade ettiği gibi “geri dönüşü olmayan acı bir yolculuk imgesi” de yaratmaktadır (Aktulum, 2021, s. 403). Evlilik bir önceki dizelerde anlatıldığı gibi içinde hznleri barındıran bir ayrılış söylemiyle ve “yolculuk” metaforunun kodlarıyla anlatılmaktadır. Drtlğn son dizelerinde anlatılanlar ise genç kızın evlilik hazırlığı ile ilgilidir. Bu dizelerde ne çıkan “mor belikle” anlatılan “sa örgüsü” ve “al” ifadesidir. Sa, zamansallığın bir simgesidir (Aktulum, 2021, s. 404). Aynı zamanda sa kadın bedeninin göstergesidir. Al kıyafetler ise evlenecek kızın giyimine işaret etmektedir. Su ile ifade edilen doğurganlık, dişilik gibi özellikler bu dörtlüklerde de tekrarlanmaktadır. Böylelikle toplum, bireyin yaşadığı mekân ve mekâna ait unsurlarla bolluk, bereket ve doğurganlığa dair temennilerini devam ettirmektedir.

Mekân yaşamın coğrafi ve kültürel kodudur. Bu özelliğiyle varlık ve nesne ilişkisinin bağlantılandırıcı unsurudur. Meknın özelliği nesnenin niteliğini etkiler. Bu etki bireyin hem fizyolojik yaşamının hem de kültürel söyleminin bir parçası hâline gelir. Bu bağlamda yaratıcılık, mekânın reel dünyasının ağrıştırdıklarının zihne yansıyan kabulleri olur. James Olney, iki hafıza modelini birbirinden ayırmış, bunlardan birinin arkeolojik, diğerinin süreçsel hafıza olduğunu dile getirmiştir. Belleğin arkeolojik modelinin ise meknsal olduğunu belirtmiştir (Köker, 2019, s. 100). Kına türkülerinde meknsal hatırlama biçimleri ön plana çıkmaktadır. Genellikle gelin olup başka bir yere giden kadın, doğup büyüdüğü yerdeki yaşam tarzına dair hatırlamaları mekân kodlamaları üzerinden yapmaktadır. Buradaki bir nesne, kişi, obje hatırlama kodlarını oluşturmaktadır. Kişinin meknla ilgili hatırlamalarının ana noktasını o mekândaki nesne, eşya ve diğer unsurlarla kurduğu ilişkiler oluşturmaktadır. Ya da mekânda yer alan bütün unsurlar, bireyin hatırlama sahnesine yardımcı dekorlar olarak görülmektedir. Bu bağlamda otobiyografik bellekte anılar, duysal, uzamsal, dil, anlatı muhakemesi ve olay belleğinin etkileşimleriyle oluşmaktadır (Uzer, 2018, s. 53). Mekânda yer alan nesnelere de bireye deneyimlerini hatırlatmaktadır. Çünkü “zne nesnenin bilincindedir, yani onun kendisini mevcut ortam içinde nasıl gösterdiğini (zneyi nasıl etkilediğini)algılar, tanır, tanımlar ve yorumlar (Saydam, 2013, s. 43-44). Böylelikle mekânda yer alan pek çok unsur, bireyin yaşam deneyimlerini hatırlatıcı bağlamı oluşturur. Hatırlama, zne ile onun yaşadığı dış dünya arasındaki sürekli ve dinamik bir süreç hâline gelir (Jones, 2012, s. 26). Aşağıda yer alan dörtlükte kadının yaşadığı meknla bağı mekâna ait nesnelere anlatılmaktadır. Bu nesnelere bir hareketin, olayın ve yaşanmışlığın göstergeleridir. Onları sıradan bir nesne olmaktan çıkaran da bireyin deneyimleridir.

Asvap yuduğum ağ taşlar
Belim verdiğim ağaçlar
Güvendiğim ift gardaşlar
İşte koyup gidiyorum³ (KK2)

³ <https://www.youtube.com/watch?v=Ds5cjb-wsgY>

Yukarıdaki dörtlükte iş, mekân ve nesne bağlantısı ile gündelik hayatın çeşitli uğraşı alanları hatırlatıcılık için genel bir çerçeve oluşturmuştur. Bireyi yaşadığı zamana ve mekâna bağlayan nesne üzerinde bıraktığı izlerdir. Doğadaki nesnelere mekânda kalıcılığı ve daimiliği sembolize eder. Geçmişe ait izleri hatırlatan ve canlandıran bu unsurlar, bireyin belleğinde yaşananların temsili bir ifadesi hâline gelir. Bu özelliği ile nesne hem zaman hem mekân hem de olayların hatırlatıcısı ve aktarıcısı olur. Kına türkülerinde kadının doğa ile olan etkileşiminin izlerini görmek mümkündür. Doğa ve doğadaki nesnelere, kadının duygularının metaforik anlam aktarıcısıdır. Türkülerde mekân olarak doğa, bireyin yaşamışlıklarına tanıklık etmenin ve duygular arası aktarımın temel araçlarından biridir. Yukarıdaki dörtlüklerde ağaç köklülüğün, geçmişin bir unsuru olarak yorumlanabilir. Kişinin belini ağaca dayaması bu köklülük ve geçmişe bağlılığa gönderme yapmaktadır. “Asvap yumak” gibi gündelik işin yapıldığı “ağ taş” ile bireyin hafıza mekânında köklü geçmişinin saf ve temiz anıları canlanmaktadır. Dörtlükte geçen “kardeş, ağ taş ve ağaç” ifadeleri de köklülük ve sağlamlık anlamlarıyla birleşmektedir. Özellikle bu dörtlükte “çift gardaşlar” babanın ocağını tütüren erkek kardeşlerdir. Baba evinde ocağı tütüren, ait olunan mekânda kalarak soyun devam ettiren kişi olarak erkek kardeş anne/baba evine manevi bağlılığın sembolü olarak nitelendirilebilir. Her dizinin sonunda tekrarlanan “koyup gitmek” ifadelerinde ise koymak fiili “hareketsizlik, durağanlık ve geçmiş”; gitmek ise “hareketi ve geleceği” ifade eden yapılarıdır. Bu iki eylemin düşünce düzlemindeki yansıması nesnenin mekân üzerindeki konumu ile bağdaştırılır. Bu bağlamda hareket bireyle, mekândaki kalıcılık ise nesne ile ifade edilir.

Kına türkülerinde geçen bir diğer önemli mekân evdir. Ev kişinin en önemli aidiyet mekânıdır. Bireyin kimliğine ve yaşantısına dair önemli unsurları barındırır. Kişi nerede yaşadığının bilincine vardığında ve belirli bir yerde ikamet eden bir özne olarak yer duygusu geliştirdiğinde mekân yer hâline gelir. Bu bağlamda mekân bireyin kişisel yorumları ve deneyimleriyle, hatıralarıyla özel olarak işaretlenmiş bir alandır (Smith & Watson, 2001, s. 43). Bireyin doğduğu ve büyüdüğü mekân olarak ev, anıları ve hafızanın büyük bir bölümünü kaplayan, özne olarak kişinin kendini konumladığı bir varoluş alanıdır.

Ev metafor olarak “sığınak, giz ve içsel aydınlanma” yeridir. “Evin mahzene inen merdivenleri bir gizini içine inmeyi simgeler; yalnızlığı özdenliği çağırıştır. Ev mimari bir alan olmaktan çıkar bir düş nesnesi olur” (Aktulum, 2021, s. 437). Evde dışarı ve içeriği birbirinden ayıran sınır ise eşiktir. Eşik, ev ve doğa âlemi sayılan çevre arasındaki sembolik sınırdır (Beydilli, 2005, s. 204). Bazen bir evin kapısının önü, bazen göğe açılan bir kapı, bazen de yer ve ruhlar âlemini birbirinden ayıran bir sınır mahiyetindedir (Türkyılmaz, 2019, s. 154). Evlilik geçiş döneminde eşik, sıklıkla kullanılan kavramlardan biridir ve evlilikle değişen yaşamlara, bir durumdan başka duruma geçmeye ve statüye gönderme yapmaktadır. Eşik kadar bireyin varoluşunu ev içinde belirli alanlarla pekiştirdiği yerler de vardır. Bu yerlerden biri de sofradır. Sofra bireyin ev içindeki yerine ve varlığına gönderme yapar. Sofra, aile üyelerinin bir araya geldiği yerdir. Evden ayrılanların, yokluğunun en fazla hissedildiği yer ev içi mekânda sofralardır. Kına türkülerinde ise sofranın evden ayrılışının metaforik bir kodudur.

Atladı geçti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Büyük evin yakığığı
İşte koyup gidiyorum ⁴ (KK2)

Eşik yukarıdaki dörtlükte olduğu gibi toplumsal yaşam süreçlerinde bir aşamadan başka bir aşamaya geçişin sembolü olarak pek çok anlatının sembolik anlam kazanmış motifidir. Kapalı mekânda eşikten geçip içeriye doğru gitme bireyselliğin, dışarıya çıkma ise sosyalliğin sınırının çizilmesi demektir. Kişinin evlenmesiyle oluşan statü değişikliği eşik atlamakla kültürel yapının yoğun anlamlı kodu hâline dönüşmektedir. Eşiğin bir tarafında ev ve eşya üzerinden kişiselleştirilen hayatın sembolleri yer almaktadır. Bu sembollerden biri “sofra ve kaşık”tır. “Sofra ve kaşık” bireyin ev içindeki aidiyetinin bir göstergesi olarak kişinin hem fiziki hem de sosyal varlığına işaret etmektedir. “Sofra ve kaşık” fiziki doyumun ve yaşamın biyolojik devamlılığının göstergesidir. Bu göstergenin sosyal boyutu “yer” kavramıdır. Bireyin sofradaki yeri aynı zamanda ev içindeki konumunun ve iletişim boyutuyla sosyal yaşantının da bir göstergesidir. Sofra kişisel, kültürel ve manevi anlamlar dünyasının çok anlamlı bir göstergesidir. Bu bağlamda kişinin sofrada yerinin olmaması nesne üzerine kodlanan hatırlatıcılık temelinde dayalı kültürel söylemin bir parçasıdır. Bireyin mekânda yer almamasının hatırlatıcısı nesne ile olan bağlantısıdır. Nesne mekânda fiziki varlığın hem hatırlatıcısı hem de belirleyicisi durumundadır.

Kına türkülerinde “geçmek, atlamak” gibi eylemler olgunlaşma, tamamlanmaya işaret etmektedir. Kişinin yaşam döngüsünde yukarıya doğru olan bu hareketler, öncelik ve sonralık ilişkisi bağlamında değişimin göstergesidir. “Atlamak” ileri doğru hareketliliğe işaret etmektedir. Bu durum da kişinin “zerkleşme, özgünleşme ve bilinçlenme ve kendi içinde bütünleşmesine” gönderme yapmaktadır (Saydam, 2013, s. 162). Geçmek, eskiden kopuşun, yeniye uyumun sembolik ifade biçimidir. Eşiğ gibi atlanılan yerlerden biri de aşağıdaki dörtlükte dere olarak görülmektedir. Dere, nehir gibi akan sular doğal sınır oluşturmaktadır. Bu sınır, mekânları birbirinden ayırmaktadır. Buradaki ayrım ve sınır bireyin evlenmeden önceki ve evlendikten sonraki durumuna gönderme yapmaktadır. Bu bağlamda derenin bir tarafı “bilinen, tanınan yere”, diğer tarafı ise bilinmeyen “teye” işaret eder. Aynı zamanda akıp giden su “zamanı ve zamanın geçiciliğini” de hatırlatır (Saydam, 2013, s. 162). Sembol olarak su “renksiz, kokusuz, şekilsiz ve içine konulduğu kabin formunu alma” özellikleriyle “zihni” temsil etmektedir. Bu bağlamda “sudan geçiş” tamamlanmadan önce geçilmesi gereken bir eşik alanını da temsil etmektedir (ztrk, 2023, s. 213). Türk kültüründe su kenarları genellikle tekin olmayan yerlerdir. Kişinin geçmiş kimliklerinden sıyrıldıkları geçiş dönemlerinin başlangıcında genellikle güçsüz oldukları düşüncesi dörtlükte metafor olarak seçilen su unsurunun “tekin olmayan yer” anlam koduyla bütünleşmektedir. Dereden geçiş “genel yaşam tarzının ve koşullarının değişimiyle birlikte olacaktır; bu bir dönüm noktasıdır” (Saydam, 2013, s. 167-168). Aşağıdaki dörtlükte dere, evlilikle değişen statüyü anlatan bir sınır, eşiktir. “Atlamak ve geçmek” eylemleri de tehlikeli eşik alanın geçildiğinin göstergesidir.

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=Ds5cjcjg-wsgY>

Atladı geçti dereyi
Çok derin oydu yareyi
Büyük evin küçük kızı
Sen de mi geydin alları⁵ (KK2)

Dörtlükte geçen “derin”lik karanlığı, dibi ve çöküşü ifade etmektedir. “Oyma” eylemi ise derinliğin boyutunu artıran, içsel bir acıyı ifade etmektedir. Genç kızın evinden ayrılmasıyla annenin içinde bulunduğu duygu durumu karanlığı ve acıyı çağrıştıracı unsurlarla aktarılmakta ve bu durum travmatik bir anının hatırlatıcılığını yapmaktadır. Duygu durumlarının anlatımında kullanılan kültürel ifade biçimlerinin anlamsal kodları bireyleri ortak duyguların çağrışımlarını hatırlama biçimlerinde de bir araya getirmektedir.

Kına türkülerinde evlilik çağına gelmiş bir kızla ilişkilendirilen nesnelere biri de sandıklardır. Sandıklar, gelin olacak kız için biriktirilen eşyalarla doludur. Bu eşyalar, kadının toplumsal yapıdaki kimliğine dair önemli kodlamalar içermektedir. Bu bağlamda gelin sandığı ve bu sandığın içindeki eşyalar, kadının geçmişini ve geleceğe dair rollerini hatırlatır. Bu roller genellikle ev içi alanla ilgilidir. Sandığın içinde genç bir kızın doğumuyla birlikte biriktirilen ve onu geleceğe hazırlamak ve rollerini hatırlatmak için kodlanan nesnelere vardır. Sandığın içi “hafıza”ya da gönderme yapmaktadır. Çünkü orada biriktirilen nesnelere, geçmişe işaret eder. Biriktirme, toplama eylemi bir sürecin sonucudur. Sandık, bu özelliğiyle kolektif geçmişin hatırlatıcısıdır.

Sandık içinde biriktirilenlerin çoğunun el işi olması ve saklanması da nesne ve hatırlama ilişkisini ortaya koymaktadır. Aile bireylerinden veya akrabalarından birinin yaptığı el işi ürünler, nesnelere belirli bir yöreye ait üslubun, tarzın, yapılış şeklinin, yöresel anlamın, emeğin ve bireysel yorumun işaretleyicileri ve aktarıcılarıdır. Böylelikle nesne, aile belleğinin hatırlatıcısı olarak uzun yıllar boyunca saklanır. Sandıktaki çeyizler, “becerikli bir annenin kızı olmak, fedakar anne olmak, ailedeki sorumluluğunu yerine getiren baba olmak, kızını düşündüğü gibi torunlarını da düşünen büyükkanne olmak gibi” benlik ve kimliğin inşasına gönderme yapan değerlerle ilgili söylemleri de hatırlatır (Fındıklı, 2019, s. 3). Sandıktaki bazı eşyalar, evlendikten sonra gelin tarafından akrabalarına hediye olarak verilir. Bu durum da kültürün nezaket stratejilerinden biri olarak değerlendirilebilir. Aşağıdaki dörtlükte sandığın içindekiler evlilik ritüelinin tamamlayıcı unsurları olarak görülmektedir.

Sandık içinde kınası
Kağıt içinde valası
Çağırın gelsin kız anası
Gelsin alını bağlasın⁶ (KK1)

Bu dörtlükte sandık, kapsanan ve kapsayan işlevleriyle koruyuculuk arketipine bağlanmaktadır. Bu bağlamda koruyan ve besleyen anne simgesi ile sandığın içine

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=Ds5cjcjg-wsgY>

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=Ds5cjcjg-wsgY>

konulan Şeyleri koruyan yapısı bütünleŐmektedir (Aktulum, 2021, s. 440). Sandık aynı zamanda gizliliği, içselliği de ifade etmekte ve geçmiş, Şimdiki zaman ve gelecek orada birleşmektedir. Sandığın içindekileri dıŐarıya çıkarmak belleğe dair pek çok unsuru sergilemek anlamına gelir. Bu bağlamda içinde saklanan ve korunan pek çok Őey dıŐarıda sergilendiğinde görünen ve hatırlanan durumuna gelir. Bu özelliğiyle bellek de bir sandık gibidir. Geçmişe, geleceğe ve Őimdiye dair pek çok Őeyin sergilendiği bir sandığa benzer. Bu sandığın anahtarı ise sözle yüzyıllar boyunca anlatılanlar olur.

Otobiyografik anlatılarda "bellek koku, tat, dokunma, görme, ses gibi duyular tarafından çağrılır ve anlatıcı için özel anlamlar taşıyan nesnelere ve olaylarla kodlanır (Smith & Watson, 2001, s. 27). Kına türkülerinde "ses" nemli bir ögedir. Dış dünyanın sesleri görsel hafızaya eşlik eden duyguları harekete geçirir. Aynı zamanda ses dinleyicinin "anlatıcının kiŐiliđine dair hissettiği deneyim için bir metaforudur ve anlatan ben ile onun deneyimsel geçmiŐi arasında bir iliŐkinin iŐaretidir" (Smith & Watsons, 2001, s. 79). Kına türküsünün aşağıdaki dörtlüğünde doğadaki ses unsuru, bellekte oluŐturduđu çađrıŐımlarla kullanılmıŐtır. Bireyin i sesi ile doğadaki ses bütünleŐmektedir.

Gıcılar gavak gıcılar
Gavak değil oduncular
İŞte geldi kınacılar
Şurda bir kız allar giymiŐ⁷(KK1)

Bu dörtlükte ses ve görüntünün anlam yüklü kültürel söylemi görülmektedir. Kavağın "gıcılama" sesi ile bireyin hüzün durumunu anlatan ses arasında iliŐki kurulmuŐ, "kavak ve oduncu" arasındaki iliŐki, "anne ve kız arasındaki" ayrılık bağlantısını anlatmanın sembolik ifade biçimi olmuŐtur. Oduncunun kavağı bulunduğu fiziki ortamdan koparıp alması, yeni bir üretime ve dönüŐüme işaret etmektedir. Bulunduğu yere kökleri ile bağlı olan ağaç, yeni bir ortamda farklı iŐlevlerle kullanılacaktır. Kınacı olarak nitelendirilen kişiler de gelin olacak kızı doğduğu, büyüdüğü mekândan alıp başka bir eve, Őehre veya yere götürecektir. Bu bağlamda oduncu ve kavak arasındaki iliŐki, kınacı ve gelin olacak kız arasındaki iliŐkiyle "ayrılık"ın anlamsal kodu olarak bütünleŐmektedir.

Otobiyografik anlatım gibi kına türküleri de dış seslerle doludur (Smith & Watson, 2001, s. 80) Doğanın sesi, annenin sesi ve kadınların sesi kına türkülerinde işitilir. Kına türkülerinde anlatıcı bazen anne, bazen de başka bir kadın olmaktadır. Bu kişiler gelin olacak kızın duygularını anlatan, bu durumun yarattığı etkileri tasvir eden durumundadır. Kına türkülerinde gelinin sesi iŐitilmez. "znenin içselliği, yakınlığı ve özdüŐünümsellik ritimleri hakkında izlenimini" türküyü söyleyenin sesinden anlamaya çalıŐırız (Smith & Watson, 2001, s. 79). Kına türkülerinde konuşma Őeklindeki söyleyiş tarzında, ritüelin gerçekleŐmesi için gereken unsurların neler olduğu hatırlatıldığı gibi, kolektif belleğin beklentileri de aktarılır. Böylece hem kişinin baŐından geçen olayların yaŐanmıŐlıđı ve duyguların canlılığı anlatımda ön plana çıkarılmakta hem de geleneğe dair unsurlar da anlatı içinde hatırlatılmaktadır. Bu özelliği ile türküler "icra edildiği ortamda sosyal

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=Ds5cjpg-wsgY>

ilişkileri, rolleri belirleyici ve pekiştirici” hâle getirmektedir (Mirzaoğlu, 2001, s. 84). Türküyü söyleyen kişi çoğu zaman sorularla karşısındaki kişinin duygularını anlatmaya çalışmaktadır. Bu anlatım tarzında kişiyi kına ritüeline hazırlama, gereklilikleri anlatma ve süreç hakkında bilgilendirme söz konusudur. Aşağıdaki dizelerde bu özellik şu şekilde görülmektedir:

Kız baban şara vardı mı?
Alın yeşilin aldı mı?
Eksiğin tamam oldu mu?
Kız anam kınan kutlu olsun
Kız anam ağzın tatlı olsun. ⁸ (KK1)

Bu sorularda toplumun beklentileri, annenin ve kadınların ortak duyguları işitilir. Gelin olan kızın iç sesi ise mekâna ait nesnelere konuşma şeklinde duyulur. Bu ses, mekân ve nesnelere sessiz bir vedalaşma hâlini alır.

Kına türkülerinde erkek kardeş, baba vb. aile üyelerinden de bahsedilmektedir. Baba ve erkek kardeş de mekânın diğer unsurları gibi doğulan yerdedir. Bu nedenle kadının ayrılmadan önce içsel kaygı ve çatışmalarını paylaşabileceği kişi ailesindeki en yakınlarıdır. Onlar da mekân kodlamalarının ayrılmaz bireyleri olarak kadının kendisinden yardım beklediği dayanılacak, güvenilecek kişilerdir. Yeni bir mekânın, kişilerin ve yeni bir hayata başlamanın yarattığı kaygı ve korku durumları tanıdık olandan ayrılmanın verdiği bir çatışma durumlarıyla bütünleşir. Bu bağlamda “anne yoksa ya da yetersizse ona yönetilmiş öfkenin geri dönme tehlikesinden, ulu eril’in gölgesine sığınılır” (Saydam, 2013, s. 209). Bireyselleşme ve özerkleşme yolundaki birey “dişil ve eril ilkenin taşıyıcı, sarıcı örgütlenmelerinden ya da yol işaretlerinden uzaklaştığı için yalnızlığın ve tek başınalığın ürkütücü soğukluğunu hisseder” (Saydam, 2013, s. 241). Bu ürkütücü soğukluktan kaçınılan ve sığınılan yer ailedir. Bu bağlamda yeni ancak eskinin terkiyle mümkündür. Bireyselleşme yolundaki en büyük sıçrama da terk ediş ve kopuş olmaktadır. Aşağıdaki dizelerde terk edememenin ifade biçimleri psikolojik ve fiziksel bağlılığa işaret eden söylemlerle anlatılmaktadır:

Kardaş ardından yeteyim
Kolum boynundan atayım
Bu gecelik de yatayım
İşte koyup gidiyorum
Evimi terk ediyorum⁹(KK1)

Bu dörtlükte “görsel imgeler” kadar “bedensel imgeler” de otobiyografik hatırlamanın bir parçası olarak görülmektedir (Smith & Watson, 2001, s.16). Kültürel yapıda beden önemli bir gösterim alanıdır. Beden, kına türkülerinde sosyal ve kültürel tutumların sergilendiği yerdir. Bedenin hareketleri ise duyguların yarattığı etkileri tamamlar. “Koşmak, yetişmek,

⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=Ds5cjc-wsgY>

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=Ds5cjc-wsgY>

sarılmak” eylemi, ait olunan yere bağlı olma ve kopamama hissi ile btnleŖir. Bu bağlamda “ayrılıktaki son kucaklaŖma” da kiŖisel anıların hatırlatıcı oğesi olabilmektedir.

Sonuç

Bireyin kiŖisel deneyimlerine dayanan otobiyografik bellek, anlamlandırma ve ykleŖtirme süreçleriyle yakından ilgilidir. Bireyin belleğindeki aktarımı dıŖ dünyanın nesnelere imgeleŖtirilmesiyle, metaforik, ontolojik anlamlar kazanmasıyla mümkün olmaktadır. Bu bağlamda bireyin toplumsal yaŖamda karŖılaŖtıęı olaylar, bireysel deneyimler ve bunlar karŖısındaki duygulanımları otobiyografik belleğinin içeriğini oluŖturmaktadır. Kültürel yapıda hatırlama, tekrarlarla, özel zamanlarla, kutlamalarla, yüzyıllar boyunca zihinlere kodlanmış kalıplaŖmıŖ ifade biçimleriyle ve ritüellerle gerekleŖtirilmektedir. Bu durumların hepsi hem kültürel belleğin aktarımını hem de bireysel hatırlamaların gerekleŖmesini sağlamaktadır. Özellikle bireyin hayatındaki önemli aŖamaları barındıran belirli dönemler otobiyografik bellekte önemli bir yer tutmaktadır. Bireylerin deneyimlerini Ŗekillendiren ve önemli sembolik anlamlarla yüklü belirli dönemler vardır. GeiŖ dönemleri olarak adlandırılan bu dönemlerin en önemlilerinden biri de evlenmedir. Evlilik diğer geiŖ dönemleri gibi bireyin bir aŖamadan baŖka bir aŖamaya geçmesini sağlayan önemli eŖiklerden biridir. Bu eŖikten geiŖ belirli ritüellerle gerekleŖmektedir. Bu ritüellerden biri de kına ritüelidir. Kına ritüelinin gerekleŖtirildięi kına geceleri kiŖisel ve kolektif belleğin canlandırıldığı alanlardır. İnanç temeline dayalı davranıŖ kalıpları her törende tekrarlanır, böylelikle kolektif bir hatırlama süreci gerekleŖtirilir. Bu hatırlama sürecini gerekleŖtiren en önemli unsurlardan biri kına türküleridir. Söyleyeni genellikle bilinmeyen bu ezgili sözler pek çok kadının gemiŖine ve baba ocağına, doğup büyüdüğü yere dair hatıralarını yaŖatır ve yüzyıllar boyunca kadınları ortak duygularda bir araya getiren bir ifade biçimi olur. Kına türküleri adeta bir ereve öykü gibidir. Öyküde farklı yaŖamlara dair olaylar anlatılır. Bu türkülerin anlattığı öykülerin mekânları ise kadınların gemiŖe dönmesini sağlayan, anılarını canlandıran hafıza meknlarıdır. Kına türkülerindeki mekân, sınırları belirli bir yer değildir, burası dereleri, yaylaları, ırmakları, ağaçları, dağları ve taŖlarıyla genel bir yerdir. Kadının türküyü her dinlediğinde kendi deneyimlerine dair anılarını canlandıran da mekâna dair bu ifade biçimleridir. Kına türküsünde geçen ağaç kadının kendi doğduğu büyüdüğü yerde, sırtını dayadığı, içsel gücünü hissettiği, gemiŖine gönderme yapan ağaçtır. Yaylalar, dereler, dağlar vb. de aslında yaŖam alanlarını kuŖatan doğduğu, büyüdüğü, eğlendiği, sosyalleŖtięi yerlerdir. Bu yerlerin her biri kına türkülerinde kültüre özgü özel anlamlara sahiptir ve bireyin anılarının izlerini taŖır. Doğup bylen ev ise artık ayrılan, anılarla yüklü bir mekân olur. Evden ayrılıŖın yarattığı travma kına türkülerinde yinelenir. Mekân kadar bu mekânda yer alan nesnelere de bireyin yaŖamına iliŖkin önemli hatırlatıcılar olarak görülür. erevesi çizilen hikyenin zamana, mekâna, nesnelere ve insanlara dair ayrıntılarını her dinleyen kendi yaŖam deneyimine göre yorumlar. Bu bağlamda kına türküleri, her kadın için içeriğini bireysel hatırlamalarla doldurabileceği bir kiŖisel deneyim anlatısına döner. Türkünün aęrıŖımları kadınları ortak duygularda bir araya getirir ve bu, yüzyıllar boyunca ayrılığın yarattığı zlem ve hasret duygularının söylem kodlarını anlatan gelinin otobiyografik bellek anlatısına dnŖr.

Kaynaklar | References

- Adams, F. & Kenneth, A. (2008). *The bounds of cognition*, Malden. MA: Blackwell.
- Aktulum, K. (2021). *İmgelem çözümlemesine giriş*. Çizgi Kitabevi.
- Algın, G. Ve Satıcı B. (2021). Bellek ve mekânın ilişkisinde ev olgusu üzerine bir araştırma. *Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 4(2), 14-20.
- Annis, David B. (1980. Memory and justification, *Philosophy and Phenomenological Research*, 40(3): 324–333.
- Anscombe, G.E.M. (1981). Memory, ‘experience’, and ‘causation’, in *Collected Philosophical Papers*, Vol. 2, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Assman, J. (2015). *Kültürel bellek, eski kültürde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. Ayrıntı Yayınları.
- Bernecker, S. and Aaron B. (2015). *Memory*, in *Oxford bibliographies online: Philosophy*. Oxford: Oxford University Press
- Beydilli, C. (2005). *Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük*. Yurt Kitap Yayınları.
- Boratav, P.N. (2016) *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Bilgesu Yayınları.
- Boyer, P. (2008). Evolutionary economics of mental time travel?. *Trends in Cognitive Sciences*, 12(6): 219–224.
- Çerikan, F. U. (2020). İlkelden moderne kokunun tüketimi ve Türk kültüründeki yansımaları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 48, 394-408.
- Erdal, T. (2024) Âşık Veysel’in şiirlerinde otobiyografik bellek bağlamında travmatik anların izleri. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 28-48.
- Ekici, S. (1997). Gaziantep’te kına yakma geleneği ve kına türküleri, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi. Kültür Bakanlığı, ANKARA.
- Erzen, J.N. (2020). *Çoğul estetik*. Metis Yayınları.
- Fındıklı, S. (2019). Çeyize yönelik tüketim olgusunu kuşaklararası anlamak. fenomenolojik bir araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Fidan, S. (2018). Kına geleneği bağlamında oluşan sözlü şiir ürünlerinin işlevleri: Gaziantep örneği. *Asia Minor Studies-International Journal of Social Sciences*, 6, 275-293.
- Genep, A. (2022). *Geçiş ritleri, tabular, batıl inançlar, büyüler, ayinler ve törenler*. Nora Kitap.
- Groh J. M. (2019). *Mekân yaratmak, beyin neyin nerede olduğunu nasıl biliyor?* Metis Bilim Yayınları.

- Gülgöz, S. (2018). Otobiyografik bellek: tanımı ve temel kavramlar, hayatı hatırlamak. S. Gülgöz, B. Ece, S. ner (Der.) *Otobiyografik Belleğe Bilimsel Yaklaşımlar İçinde* (S. 13-27). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Hoppal, M. (2021). *Avrasya’da şamanlar*. YKY Yayınları.
- Jones, O. & Garde-Hansen J. (2012). *Geography and memory: explorations in identity, place and becoming*. Londra: Palgrave-Macmillan.
- Kaya, D. (1999) Emlek yöresinde aşıklık geleneği. I. Emlek Yöresi ve evresi Halk Ozanları Sempozyumu. Emlek Ozanları Kültür Derneği, ANKARA.
- (2004) *Anonim halk Őiri*. Akçağ Yayınları.
- Köker, S. (2029). Bireyselliğin Sunumu Olarak Otobiyografi (Yayımlanmamış doktora tezi). Kastamonu Üniversitesi.
- Mirzaoğlu, G. (2001). Türkülerin işlevleri ve zeybek türküleri. *Türkbilig*, 2, 76-91.
- Ong, W.J. (2007). *Sözlü ve yazılı kültür, szn teknolojileşmesi*, Metis Yayınları.
- zak, N. . ve Gökmen G.(2009) Bellek ve mekân ilişkisi üzerine bir model nerisi. *ITU Journal Series A:Architecture, Planning, Design*, 8(2), 145-155.
- zbek, M. (1994). *Folklor ve türkülerimiz*. Ötüken Neşriyat.
- Öztürk N. (2023). Tanah’ta sudan geçirme ritüelleri. *Akif*, 54(2), 213-233.
- Rachel, H. (2002). Kokusal ve görsel tetikleyiciler tarafından canlandırılan otobiyografik anılara ilişkin naturalist bir inceleme: proust hipotezinin sınanması. *American Journal of Psychology*, 115 (1), 21-32.
- Sanders, B. (2019). *kzn A’sı, elektronik çağda yazılı kültürün çöküşü ve Őiddetin yükselişi*. Ayrıntı Yayınları.
- Sarp, N. VE Tosun A. (2011) Duygu ve otobiyografik bellek. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 446-465.
- Saydam, M. B. (2013). *Deli Dumrul’un bilinci, “Türk İşlam Ruhu” zerine bir kültür psikolojisi denemesi*. Metis Yayınları.
- Smith S. Ve Watson J. (2001) *A guide for interpreting life narratives reading autobiography*. University of Minnesota Press.
- Stavrides, S. (2018). *Müşterek mekân, müşterekler olarak Őehir*. Sel Yayınları.
- Şenel, S. (1988).Türk edebiyatında ağıt. Türk Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi.,1,472-473.
- Tulving E. (2002). Episodic memory: from mind to brain. *Annu Rev Psychol*, 53:1- 25.
- Tunalı, İ. (1971). *Sanat ontolojisi*. İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Türkyılmaz, D. (2019). Eşik altı boş değildir: “eşik” kavramının türk düşüncesine yansımaları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(17), 151-162.

Uygur, N. (2016). *İnsan açısından edebiyat*. YKY Yayınları.

Uzer, T. (2018). Nasıl hatırlarız, nasıl unutturuz: kuramsal yaklaşımlar, hayatı hatırlamak. S. Gülgöz, B. Ece, S. Öner (Der.) *Otobiyografik Belleğe Bilimsel Yaklaşımlar içinde*, (s. 51-71). Koç Üniversitesi Yayınları.

Winkelman, M. (2015). Orijinal nöroteoloji olarak şamanizm. *ERUIFD*, 20, 77-102.

Yakıcı, A. (2007). *Halk şiirinde türkü*. Akçağ Yayınları.

Yeşil, Y. (2014). Türk dünyası’nda geçiş dönemi ritüelleri üzerine tespitler, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 3(9), 117-136.

<https://www.youtube.com/watch?v=Ds5cjjg-wsgY> (Son Erişim Tarihi: 09.01.2025)

Kaynak Kişiler

KK1: Yeter Aksoy, Doğum Yılı: 1957, Doğum Yeri: Sivas Şarkışla, Ev Hanımı. (Sözlü kayıt 20.01. 2021 tarihinde gerçekleştirilmiştir.)

KK2: Yeter Ayrıl, Doğum Yılı: 1935, Doğum Yeri: Sivas, Şarkışla, Ev Hanımı (Sözlü kayıt, 20.02.2021 tarihinde gerçekleştirilmiştir.)